

Het belang van burgerbetrokkenheid voor natuur en samenleving

De Nederlandse natuur staat onder druk. Het is daarom belangrijk dat burgers zich betrokken voelen bij het behouden en beschermen van natuur en deze natuurbescherming ook steunen. Eén van de hoofddambities van het natuurbeleid is dan ook om maatschappelijke betrokkenheid bij en zorg voor natuur te stimuleren en te versterken. Door samen te werken met burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties wil de overheid de natuur en biodiversiteit beter beschermen en een breder draagvlak creëren voor het natuurbeleid.

Ook provincies, die een belangrijke rol spelen in de vormgeving en uitvoering van natuurbeleid, hebben doelen geformuleerd voor het versterken van burgerbetrokkenheid bij natuur. Natuur is van ons allemaal, en veel mensen willen actief bijdragen. Vanuit de

samenleving ontstaan dan ook talrijke initiatieven, en grote aantallen burgers zetten zich vrijwillig in voor het behoud van onze natuur. Mensen die in hoge mate betrokken zijn bij de natuur vinden het behoud van natuur belangrijker dan mensen die minder betrokken zijn. Andersom zijn mensen die natuurbehoud belangrijk vinden vaak ook intensiever betrokken bij de natuur (Van den Born et al., 2024). Ook de steun voor beleidsmaatregelen zoals bescherming, beheer, onderhoud en aanleg van natuurgebieden en bescherming van zeldzame soorten planten en dieren, is groter naarmate mensen meer betrokken zijn.

Hoeveel burgers zijn vrijwillig actief voor de natuur en wat doen zij?

Uit recent onderzoek (Mattijssen et al., 2024) blijkt dat ongeveer 5 miljoen volwassenen in Nederland (34%) het afgelopen jaar vrijwillige activiteiten voor natuur en groen hebben ondernomen (figuur 1). Meestal betreft dit activiteiten in de rol als beschermer. Maar ook vanuit een beslissersrol (actie voeren, deelname aan besluitvorming) zetten mensen zich in voor natuurbescherming. Veruit de meeste vrijwilligers (22% van de volwassen Nederlanders) zijn in hun eentje actief. Zo'n 8% van de Nederlanders zet zich vooral in binnen burgerinitiatieven en zo'n 4% is vrijwilliger bij organisaties met professionele medewerkers.

Figuur 1: Vrijwilligersschap voor natuur en landschap. Gebaseerd op Mattijssen et al. (2024).

Verschillende rollen bij natuuractiviteiten

De Boer en Langers (2022) onderscheiden drie rollen om de activiteiten van burgers op het gebied van natuur te duiden: die van gebruiker, beschermer en beslisser.

Als *gebruiker* beïnvloeden burgers de natuur via hun keuzes als consument en hun omgang met hun leef-omgeving. Zo kan men kiezen voor producten die natuur-vriendelijk zijn geproduceerd en voor een natuur-vriendelijke inrichting van de tuin, bijvoorbeeld door nestkastjes en insectenhôtels op te hangen. Ook het bezoeken van natuurgebieden valt onder deze rol; door in de natuur te zijn, kunnen mensen ervaren waarom natuurbehoud zo belangrijk is. Deze persoonlijke ervaringen helpen om een diepere verbinding met de natuur te creëren, wat het draagvlak voor natuurbehoud aanzienlijk kan versterken (Van den Born et al., 2024).

Als *beschermer* kunnen burgers via vrijwilligerswerk actief bijdragen aan natuurbehoud en -beheer. Ze gaan buiten aan de slag met het aanplanten of beheren van groen,

doen natuurwaarnemingen en dragen bij aan natuur-educatie. Met hun natuurwaarnemingen zijn burgers een belangrijke bron van kennis over de natuur (Ganzevoort en Mattijssen, 2022) en ze dragen ook bij aan het schoonhouden van de natuur door afval op te ruimen. Burgers kunnen via hun bijdragen aan organisaties voor natuur-bescherming ook passief bijdragen aan natuurbehoud. Daarom vallen het lidmaatschap van natuurorganisaties en de financiële bijdragen van burgers aan natuur-bescherming ook onder de rol van beschermer.

In de rol van *beslisser* kunnen burgers invloed uitoefenen op natuurbeleid en ruimtelijke ordening door het bijwonen van inspraakavonden, via hun stemgedrag of door specifieke acties. Ook kunnen burgers, individueel of gezamenlijk in een burgerinitiatief, een rol spelen in het signaleren van ecologische problemen en beleidsmakers mobiliseren om actie te ondernemen voor bijvoorbeeld het beschermen van diersoorten en het voorkomen van natuurschade (Mattijssen, 2022).

De vijf miljoen actieve Nederlanders zijn ongeveer even vaak mannen als vrouwen. Vrijwilligers zijn gemiddeld genomen hoger opgeleid dan niet-vrijwilligers. Ze bezoeken vaker groene gebieden (natuurgebieden, platteland, stadsgroen) en wonen ook vaker in een groene omgeving. Niet alle vrijwilligers besteden veel tijd aan activiteiten voor natuur en groen. Iets meer dan de helft van de vrijwilligers (57%) besteedt er maximaal twee uur per maand aan. Gemiddeld genomen verricht de organisatie-vrijwilliger de meeste activiteiten en besteedt daar de meeste tijd aan, de individuele vrijwilliger is qua tijdsinvestering het minst actief.

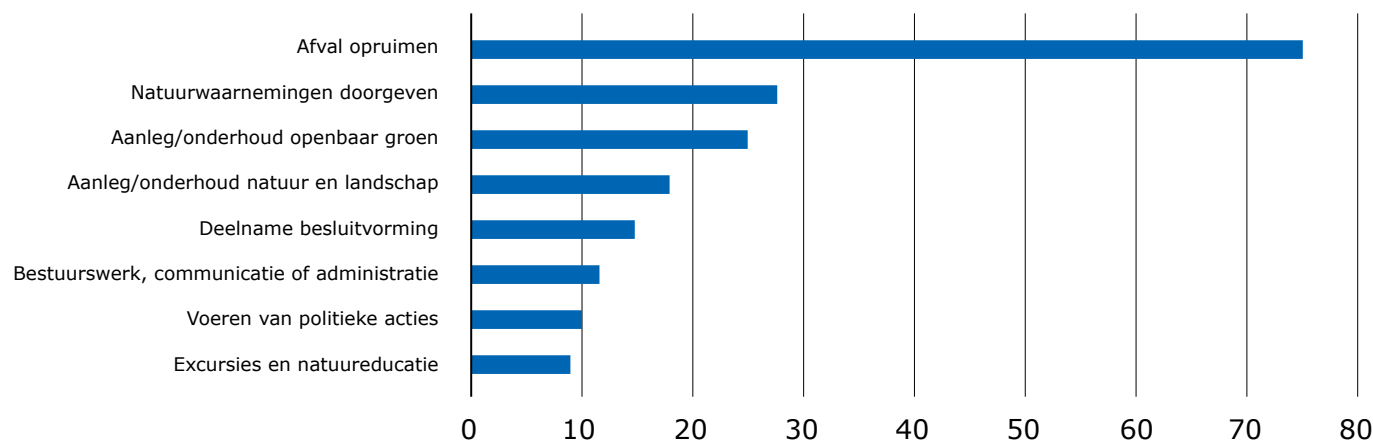
Verrichte activiteiten

Vanuit de rollen van beschermer en beslisser verrichten groene vrijwilligers een breed scala aan activiteiten (figuur 2). De meest voorkomende activiteit is het opruimen van afval in natuur en groen (75%), maar ook andere activiteiten worden door honderdduizenden vrijwilligers verricht.

Redenen om actief te zijn

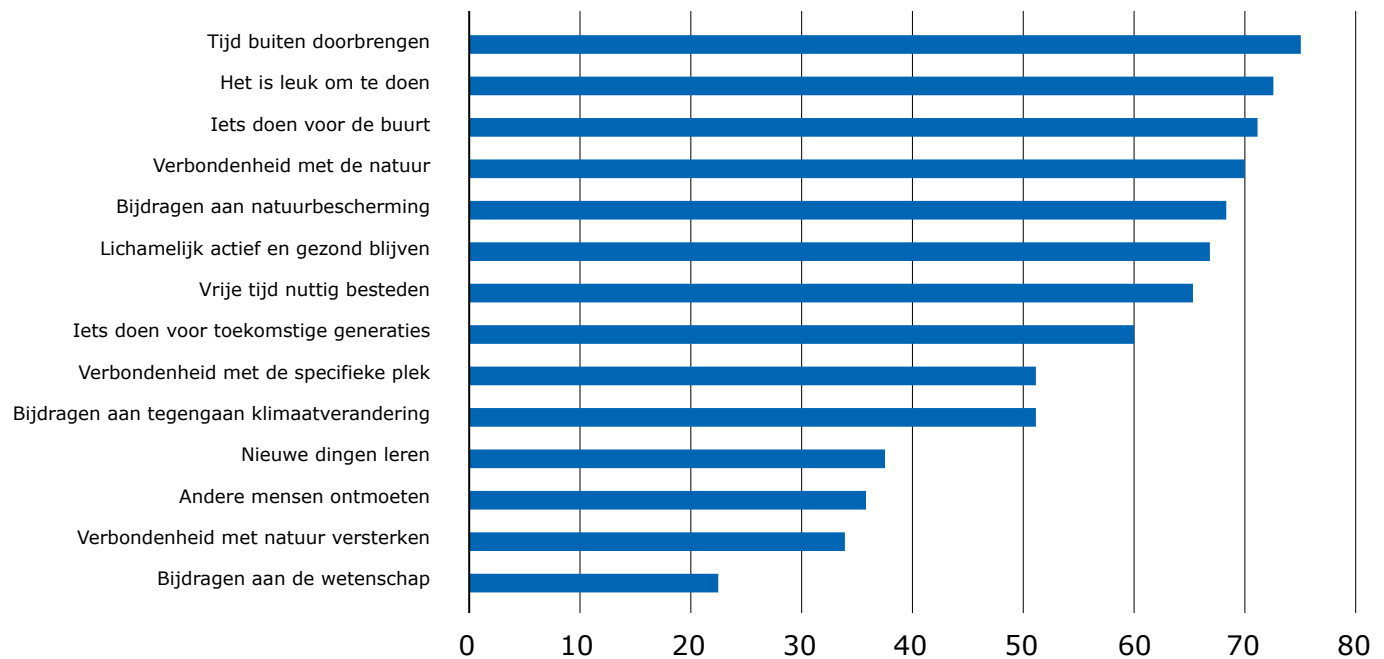
De vrijwilligers worden gedreven door een breed scala aan motieven. Mensen worden niet alleen actief omdat ze iets voor de natuur willen doen, maar ook om heel andere

Activiteiten (% van vrijwilligers)

Figuur 2: Verrichte activiteiten door vrijwilligers. Gebaseerd op Mattijssen et al. (2024).

Redenen om vrijwillig actief te zijn in %

Figuur 3: Redenen om vrijwillig actief te zijn (%). Gebaseerd op Mattijssen et al. (2024).

redenen. Figuur 3 laat zien dat ook motieven zoals 'tijd buiten doorbrengen' en 'het is leuk om te doen' voor veel vrijwilligers van belang zijn.

Niet-vrijwilligers

Hoewel er veel vrijwilligers zijn, is het aantal niet-vrijwilligers nog altijd twee keer zo groot (circa tien miljoen mensen). Een deel van deze niet-vrijwilligers geeft aan mogelijk betrokken te willen raken. Zo'n 4% wil graag vrijwilliger worden, 36% is daar misschien toe bereid, en 9% weet het nog niet zeker. Wat deze mensen zou kunnen motiveren, is vooral flexibiliteit om op eigen momenten deel te nemen (56%), een locatie dichtbij huis (54%), duidelijke informatie over mogelijkheden (45%), en de kans om samen te werken met anderen (36%).

De meest genoemde activiteit door groene vrijwilligers is afval oprapen.

Wat is het belang van burgerbetrokkenheid bij natuur?

In de ogen van de vrijwilligers zelf hebben burgerinitiatieven en vrijwilligerswerk via natuurorganisaties veel positieve effecten op zowel sociaal vlak (bijvoorbeeld sociale contacten, recreatie en ontspanning) als ecologisch gebied (bijvoorbeeld vergroening van de leefomgeving en het verbeteren van het leefmilieu voor planten en dieren). Economische effecten op bijvoorbeeld de werkgelegenheid en het vestigingsklimaat worden over het algemeen vrij laag ingeschat (figuur 4). In eerdere interviews met vrijwilligers bij burgerinitiatieven werden ook veel effecten benoemd: behoud en herstel van natuur en biodiversiteit, het behoud van cultuurlandschappen en de vergroening van woonwijken. Ook kwam het belang voor natuur-educatie, het bevorderen van betrokkenheid bij de natuur en het bevorderen van de gebruikswaarden van groen naar voren (Mattijssen et al., 2018).

Miljoenen mensen zetten zich in voor de natuur, ook al zijn velen slechts een paar uur per maand actief. Dit levert gezamenlijk tientallen miljoenen uren aan vrijwilligerswerk per jaar op; het is daarmee een aanzienlijke aanvulling op professionele inzet. Vrijwilligers dragen bij aan vergroening in woonomgevingen (Mattijssen et al., 2018), verminderen afval in natuurgebieden en bevorderen biodiversiteit door diversificatie van groenbeheer (Mattijssen, 2022). De meeste vrijwilligers zijn actief binnen de bebouwde kom in de eigen woonomgeving.

Effecten waar organisatie/initiatief in (zeer) sterke mate aan bijdraagt volgens vrijwilligers

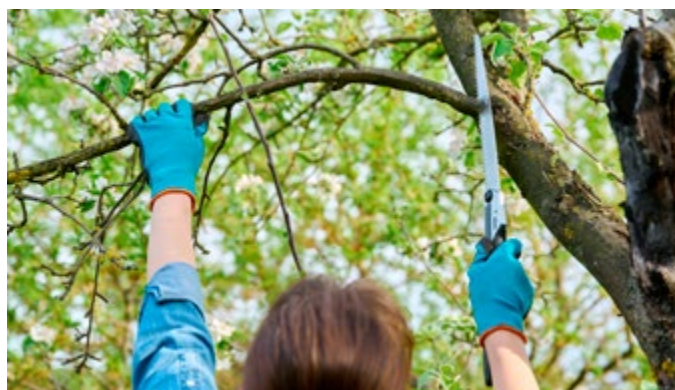

Figuur 4: Effecten waar organisatie/initiatief in (zeer) sterke mate aan bijdraagt volgens vrijwilligers in %. Bron: Mattijssen et al. (2024).

Vrijwilligers spelen ook een belangrijke rol in het beschermen van soorten, zoals bij het beschermen van weidevogelnesten of het overzetten van padden. Volgens Sanders et al. (2018) vervult de gegevensverzameling van vrijwilligers een essentiële 'alarmfunctie' voor de bescherming van biodiversiteit, omdat de verzamelde gegevens laten zien wanneer een zeldzame soort in Nederland dreigt uit te sterven. Er zijn ook vrijwilligers die bijdragen aan kleinschalig beheer voor behoud van die zeldzame soorten, wat kostbaar en kennisintensief werk is voor terreinbeheerders.

Naast ecologische effecten is het sociale aspect van vrijwilligerswerk van groot belang. Vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage aan de kennis over de natuur, en hun werk versterkt zowel de sociale cohesie als de verbinding met de natuur. Contact met natuur en groen is een belangrijke factor in de mate waarin mensen natuur belangrijk vinden, natuurbescherming steunen en zelf bereid zijn om actief te worden voor de natuur (Van den Born et al., 2024). Juist natuurbeleving in het dagelijkse leven, veelal dichtbij huis, speelt daarin een belangrijke rol. Het vervangen van vrijwilligers door betaalde arbeid kan

leiden tot verschrapping van het werk, aangezien niet alle taken dan financieel haalbaar zijn. Normkosten kunnen de economische waarde van vrijwilligerswerk in natuurbeheer berekenen, zoals aangetoond bij Landschap Noord-Holland (Mulwijk et al., 2011). Dergelijke studies tonen aan dat vrijwilligerswerk aanzienlijke kostenbesparingen oplevert ten opzichte van regulier professioneel beheer, of dat vrijwilligers met vergelijkbare budgetten vaak veel meer activiteiten kunnen verrichten. Het is ook maar de vraag of het werk dat vrijwilligers doen, anders überhaupt verricht zou zijn.

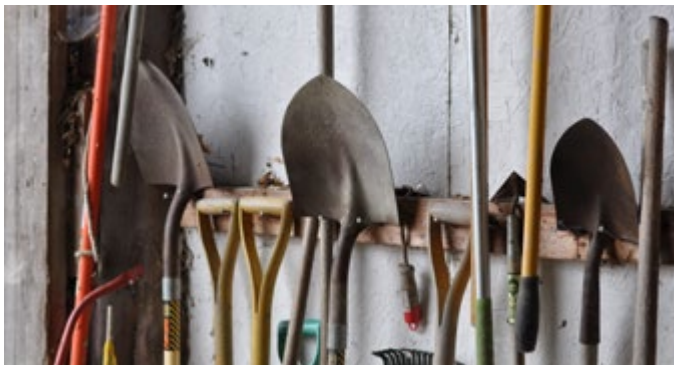
Veel vrijwilligers dragen bij aan natuurbeheer.

Welke rol speelt de overheid?

Het versterken van de samenwerking tussen burgers, natuurorganisaties en beleidsmakers kan een positieve impact hebben op zowel natuurbehoud als de betrokkenheid van de samenleving bij de natuur. Vooral op lokale (gemeentelijke) schaal zien we dat natuurbetrokken burgers en overheden vaak samenwerken in het behalen van groene doelen.

Hoewel burgerbetrokkenheid bij natuur veel positieve effecten heeft, is het niet zonder uitdagingen. Overheden en burgers hebben soms verschillende doelen rondom natuur. Burgers kunnen ook in verzet komen tegen de overheid of tegen natuurbeheerorganisaties (Buijs et al., 2019). Er ontstaan regelmatig maatschappelijke en juridische conflicten rondom natuurbehoud en -beheer, waardoor beleid wordt aangepast of geschrapt en er soms zelfs vernieling of bedreiging plaatsvindt (De Haas et al., 2019). Deze conflicten kunnen ook een uiting zijn van betrokkenheid bij de natuur en soms een constructieve rol spelen in de vormgeving van nieuw beleid en nieuwe samenwerking. Ze leiden echter ook regelmatig tot lastige situaties voor beleidsmakers en natuurbeheerders. Dat neemt niet weg dat de lokale kennis en betrokkenheid van vrijwilligers belangrijk zijn, en dat deze mensen graag serieus genomen worden door beleidsmakers.

Het is wel belangrijk dat beleidsmakers zich realiseren dat inspanningen van vrijwilligers aanvullend zijn op professioneel natuurbeheer, en niet als vervanging dienen. Overheden kunnen niet achteroverleunen en de verantwoordelijkheid voor natuurbeheer bij burgers neerleggen. Overheden en natuurbeschermers hebben niet voor niets een centrale rol in de natuurbescherming in Nederland – dat kun je niet zomaar aan de burger overlaten (Mattijssen, 2022). Maar overheden en natuurorganisaties zouden idealiter wel actief moeten investeren in het ondersteunen en versterken van burgers. Dit kan door middel van subsidies, kennisuitwisseling en praktische ondersteuning,

Overheden en natuurorganisaties kunnen vrijwilligers ondersteunen, bijvoorbeeld met gereedschap.

met bijvoorbeeld gereedschap, training of toegang tot terreinen. In de praktijk zien we dat burgerinitiatieven al veel samenwerken met overheden en natuurorganisaties en dat er diverse subsidieregelingen zijn om burgerbetrokkenheid bij natuur te ondersteunen (Bouwma et al., 2020).

Een belangrijke stap voor de overheid is het creëren van beleid dat ruimte biedt voor burgerinitiatieven en dat deze activiteiten integreert in bredere beleidsdoelen. Om actief de samenwerking te zoeken met burgerinitiatieven en vrijwilligersorganisaties moeten (lokale) overheden flexibel zijn in hun aanpak. Betrokken burgers kunnen beleidsdoelen verrijken door deze te verbinden met lokale behoeften en voorkeuren en daarbij extra capaciteit te mobiliseren. Dit vraagt wel om een dialoog tussen de beleidsmakers en de betrokken burgers. Een keurslijf van natuurdoeltypen of beheerpakketten sluit in die context vaak slecht aan bij de beleving en motivatie van burgers (Mattijssen, 2022).

Daarnaast moeten overheden zich bewust zijn van de beperkingen van burgerinitiatieven en andere vormen van betrokkenheid. Omdat deze vaak lokaal en bottom-up georganiseerd zijn, zijn ze lang niet altijd even representatief. Ze kunnen moeilijk grootschalige ecologische netwerken realiseren of langetermijnbehoeften garanderen. Daarom blijft het belangrijk dat overheden en terreinbeheerders de continuïteit en kwaliteit van natuurbeheer waarborgen (Mattijssen, 2022). In de context van groen vrijwilligerschap zijn soms politieke afwegingen nodig die niet geheel bij de burger(s) kunnen liggen.

Conclusie

Burgerbetrokkenheid bij natuur is een divers en waardevol fenomeen. Burgers vervullen uiteenlopende rollen en leveren daarmee een bijdrage die verder gaat dan enkel ecologische voordelen. Ze versterken ook de sociale cohesie en vergroten kennis over en betrokkenheid bij de natuur. Ook wat burgers als consument doen is van invloed op natuurbehoud, bescherming en herstel. Burgerbetrokkenheid bij natuur leidt vaak tot een groter draagvlak, volgens het principe 'wat je kent, wil je behouden'. Als burgers de natuur persoonlijk ervaren en begrijpen, ontstaat er vaak een diepere waardering en een sterkere motivatie om zich als beschermer of beslisser voor het behoud ervan in te zetten. Dat doen burgers individueel of ook door vrijwilliger voor een organisatie of initiatief te worden.

Literatuur

- Boer, T.A. de en F. Langers (2022). Maatschappelijk draagvlak voor natuur in 2021 en trends in het draagvlak. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport 138.
- Van den Born, R. J. G., Calderón Moya-Méndez, N., de Groot, M., Duong, N. T. B., Ganzevoort, W., van Heel, B. F., Hunka, A. D., Lenders, R. H. J., van Riper, C. J., Scopelliti, M., Verbrugge, L. N. H., & de Groot, W. T. (2024). Testing the Biophilia Hypothesis Through the Human and Nature Scale on Four Continents. *Ecopsychology*.
- Bouwma, I.M., D.A. Kamphorst, D. van Doren, T.A. de Boer, A.E. Buijs, C.M. Goossen, J.L.M. Donders, J.Y. Frissel, S. van Broekhoven (2020). Provinciaal beleid voor maatschappelijke betrokkenheid bij natuur – het beleid nader bekeken in 8 casussen; Achtergrondstudie bij de Tweede Lerende Evaluatie Natuurpact. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-technical report 17
- Buijs, A. E., Hansen, R., Van der Jagt, S., Ambrose-Oji, B., Elands, B.H.M., Rall, E., Mattijssen, T.J.M., Pauleit, S., Runhaar, H.A.C., Stahl Olafsson, A., Steen-Moller, M., (2019). Mosaic governance for urban green infrastructure: upscaling active citizenship from a local government perspective. *Urban Forestry & Urban Greening* 40:53-62.
- Ganzevoort, W. en T.J.M., Mattijssen, (2022). De kracht van citizen science: het cruciale belang van vrijwilligers voor onze kennis over de natuur. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-special 12.
- Haas, W. de, J.L.M. Donders, T.J.M. Mattijssen (2019). Natuur in conflict; Botsende waarden, waarheden en belangen in het natuurbeheer. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-technical report 163.
- Mattijssen, T.J.M., (2022). A synthesis on active citizenship in European nature conservation – social and environmental impacts, democratic tensions and governance implications. *Ecology and Society* 27 (2022) 2.
- Mattijssen, T. J. M., A. E. Buijs, and B. H. M. Elands (2018). The benefits of self-governance for nature conservation: a study on active citizenship in the Netherlands. *Journal for Nature Conservation* 43:19-26.
- Mattijssen, T.J.M., De Boer, T.A., Michels, R., D. van Wonderen (2024). De inzet van burgers voor natuur en groen in Nederland. Een representatieve enquête onder groene vrijwilligers. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport 162.
- Muilwijk, M. en Bleumink, H. (2011). De winst van vrijwilligerswerk in landschapsbeheer. Een quick scan naar de sociaal maatschappelijke, ecologische, recreatieve, educatieve en economische effecten van vrijwilligerswerk in landschapsbeheer in Noord-Holland
- Sanders, M.E., Langers, F., Henkens, R.J.H.G., Donders, J.L.M., van Dam, R.I., Mattijssen, T.J.M., en Buijs, A.E., (2018). Maatschappelijke initiatieven voor natuur en biodiversiteit; Een schets van de reikwijdte en ecologische effecten en potenties van maatschappelijke initiatieven voor natuur in feiten en cijfers. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport 120. Wageningen

Colofon

Mattijssen, T.J.M., T.A. de Boer, R. Michels (2024). *Het belang van burgerbetrokkenheid voor natuur en samenleving*. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-special 16.

WOT-special 16 is een publicatie van WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen University & Research. Deze special is grotendeels gebaseerd op WOT-rapport 162 (Mattijssen, T.J.M., T.A. de Boer, R. Michels, D. van Wonderen, 2024). *De inzet van burgers voor natuur en groen in Nederland; Een representatieve enquête onder groene vrijwilligers.*)

© 2024

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

T (0317) 48 54 71 | E info.wnm@wur.nl

wur.nl/wotnatuurenmilieu

p-ISSN 2667-1255 / e-ISSN 2667-1263

DOI: 10.18174/687310

BAPS-projectnummer WOT-04-001-002.02

Fotografie: Shutterstock

Vormgeving: Wageningen University & Research,
Communication Services

Deze publicatie is gratis te downloaden van

<https://doi.org/10.18174/687310>

Dit werk is gelicentieerd onder de Creative Commons

CC-BY-NC licentie. Zie voor de licentievoorwaarden:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.nl>

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

WOT Natuur & Milieu aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

WOT Natuur & Milieu voert wettelijke onderzoekstaken uit op het beleidsterrein natuur en milieu. Deze taken worden uitgevoerd om een wettelijke verantwoordelijkheid van de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) te ondersteunen. WOT Natuur & Milieu zorgt voor rapportages en data voor (inter)nationale verplichtingen op het gebied van agromilieus, biodiversiteit en bodeminformatie, en werkt mee aan producten van het Planbureau voor de Leefomgeving zoals de Balans van de Leefomgeving.

